

kiedy duże ilości CaCO_3 , który tworzy biały osad na łądogach mchów. Zawartość CaCO_3 w wodzie waha się na tych torfowiskach od 16,5 do 26%, a pH 7,5—11. Umożliwia to występowanie wspólnie z *C. stygium* gatunków mchów, które dla swego rozwoju wymagają znacznej zawartości węglanu wapnia w środowisku, jak *Bryum neodamense*, *Calliergon trifarium*, *Campylium stellatum*, *Drepanocladus intermedius*, *D. lycopodioides*, *D. Sendtnerii*, *Meesea triquetra*, *Scorpidium scorpioides*. Mniej licznie rosną na tych samych stanowiskach *Bryum ventricosum*, *Calliergon cuspidatum*, *Camptothecium nitens* (rzadko), *Drepanocladus aduncus*, *Fissidens adiantoides*, *Mnium Seligeri*, *Philonotis fontana*. Z rzadszych roślin kwiatowych spotyka się *Cladium mariscus*, *Pedicularis sceptrum-Carolinum*, *Pinguicula vulgaris*, które występują zwykle w zbiorowisku z *Carex Davalliana* i *Molinia coerulea*. Są to najczęściej torfowiska wykształcone na brzegach zarastających jezior lub w zabagnionych dolinach rzecznych o podłożu marglistym lub kredowym.

W Polsce występuje on na stanowiskach bardzo rozproszonych; na Ziemi Lubuskiej, Mazurach (Lisowski 10), stosunkowo licznie na Wyżynie Śląskiej w dolinie Przemszy (Kuc 7), a rzadziej na Wyżynie Lubelskiej (Kuc 8) i na Pojezierzu Łęczyńsko-Włodawskim (Karczmarsz 5, 6):

1. Ziemia Lubuska, torfowisko nad jeziorem śródleśnym k. leśniczówki Żurawina w pow. międzyrzeckim (Bryotheca Polonica, seria B, fasc. 2, nr 76).

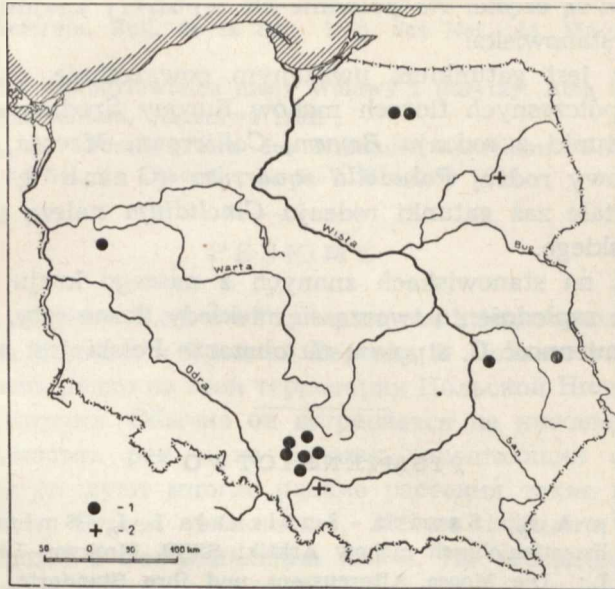
2. Pomorze Wschodnie. Masowo wśród *Cladium mariscus* nad jeziorem Lisuny k. wsi Załwęgi pod Mrągowem (Bryotheca Polonica, fasc. 13, nr 362). — Powiat Mrągowo. Na torfowisku niskim nad jeziorem Płocicznym we wsi Załwęgi (Bryotheca Polonica, fasc. 34, nr 887).

3. Wyżyna Śląska; Bór Biskupi, Hutki k. Bolesławia, Strzemieszyce — Górnik, Gołonóg — Piekło, dolny bieg Przemszy Ząbkowickiej, górny bieg Przemszy Białej; bardzo rzadko na torfowiskach niskich (Kuc 7).

4. Lubelszczyzna: Wyżyna Lubelska, dolina Chodelki k. Budzynia, torfowisko nickie (Kuc 8). — Pojezierze Łęczyńsko-Włodawskie, Stawek prope Cyców (prope Lublin). In palude ad lacum dictu Jezioro Stawek (Musci Exsiccati Palatinatus Lublinensis — Polonia, fasc. 1, nr 19).

Poza wymienionymi stanowiskami podawany był przez Dietzowa (2) z północnej części Pomorza oraz z obszaru dawnych Prus Wschodnich. Są to stanowiska cytowane przez innych autorów i obecnie nie sprawdzone i z tego powodu nie uwzględniam ich przy obecnym rozmieszczeniu *C. stygium* (ryc. 1).

Na obszarze Polski znany jest ten gatunek z dwóch flor kopalnych. Po raz pierwszy został stwierdzony przez Żmudę (21) w materiale kopalnym flory dyluwialnej z Ludwinowa oraz w jednym profilu holocenijskich torfów z miejscowości Smolarze k. Wizny w pow. łom-

Rys. 1. Rozmieszczenie stanowisk *Cinclidium stygium* Sw. w Polsce
 1 — stanowiska współczesne, 2 — stanowiska kopalne
 Distribution of the localities of *Cinclidium stygium* Sw. in Poland;
 1 — present localities, 2 — fossil localities

żyńskim (Jasnowski 4). Według Szafrana (16) rósł on w plejstocenie na obszarze tundry wilgotnej.

Rozmieszczenie ogólne *C. stygium* jest stosunkowo dobrze zbadane i ogranicza się do obszarów subarktycznej i arktycznej Holaraktydy (Nyholm 12, Abramowa, Sawicz - Lubickaja, Smirnowa 1). W Europie występuje w Islandii, Skandynawii, Anglii, Belgii, na stanowiskach rozproszonych na całym obszarze Niemiec, w Szwajcarii, na Ukrainie, w Estonii (wyspa Dagö) i na półwyspie Kola. W Azji znany jest z północnej Syberii (Weinmann 19), z gór Altaju, Kamczatki, w Ameryce Północnej, z Grenlandii, Labradoru i Nowej Szkocji (Podpěra 14, Szafran 17). Według najnowszych badań uważany jest za gatunek bardzo rozproszony w arktycznej części ZSRR (Abramowa, Sawicz - Lubickaja, Smirnowa 1), gdzie rośnie na tundrze arktycznej i na torfowiskach niskich. Najwyższą wysokość osiąga w Avers w Szwajcarii, gdzie rośnie na wysokości 2 500 m npm. (Limpricht 9).

Pod względem bryogeograficznym *C. stygium* jest gatunkiem należącym do elementu subarktycznego. Gatunki zaliczane do tego elementu charakteryzuje występowanie na terenach subarktycznych całej Ho-

larktydy, gdzie są częste. Na południe od tej strefy znajdują się tylko ich reliktowe stanowiska.

C. stygium jest gatunkiem uważanym powszechnie za relikw glacialny we współczesnych florach mchów Europy Środkowej, podobnie jak i inne gatunki z rodzaju *Bryum*, *Calliergon*, *Meesea*, *Scorpidium* oraz monotypowy rodzaj *Paludella squarrosa* (Gams 3, Szafran 15, 16). Pozostałe zaś gatunki rodzaju *Cinclidium* należą do elementu arktyczno-górskiego.

C. stygium na stanowiskach znanych z naszego kraju sporogonów nie tworzy. Po zapłodnieniu tworzą się niekiedy liczne sety, lecz zwykle bez puszek. Zmienność *C. stygium* na obszarze Polski jest bardzo mała.

PIŚMIENNICTWO

1. Abramowa A. L., Sawicz - Lubickaja L. I., Smirnowa Z. N.: Opredielitel listostiebielnych mchow Arktiki SSSR. Moskwa—Leningrad 1961.
2. Dietzow L.: Die Moose Altpreussens und ihre Standorte. Jahresbericht des Preuss. Bot. Vereins., Königsberg 1938.
3. Gams H.: Quaternary Distribution. Manual of Bryology. The Hague 1932.
4. Jasnowski M.: Flora mchów z czwartorzędowych osadów torfowisk reofilnych. Acta Soc. Bot. Pol., vol. XXVI, nr 3, Warszawa 1957.
5. Karczmarz W.: Musci Exsiccati Palatinatus Lublinensis — Polonia, fasc. 1, Lublin 1961.
6. Karczmarz K.: Wykaz gatunków mchów zebranych na Pojezierzu Łęczyńsko-Włodawskim. Fragm. Flor. et Geobot., ann. IX, pars 1, Kraków 1963.
7. Kuc M.: Mchy Wyżyny Śląskiej (Okręg Wapienia Muszlowego). Acta Soc. Bot. Pol., vol. XXV, nr 4, Warszawa 1956.
8. Kuc M.: Mchy zachodniej części Wyżyny Lubelskiej. Fragm. Flor. et Geobot., ann. VIII, pars 1, Kraków 1962.
9. Limpricht K. G.: Die Laubmoose Deutschlands, Oesterreichs und Schweiz. Rabenhorst's Kryptogamen-Flora, Abt. II, Leipzig 1895.
10. Lisowski S.: Bryotheca Polonica, seria B, fasc. 2, 13, 34, Poznań 1953—57.
11. Lisowski S.: Materiały do bryoflory Tatr. Sprawozdania Pozn. Tow. Przyj. Nauk, t. XXI, z. 2, Poznań 1959.
12. Nyholm E.: Illustrated Moss Flora of Fennoscandia. II. Musci, fasc. 3, Malmö 1958.
13. Pilous Z., Duda J.: Klíč k určování mechorostů ČSR. Praha 1960.
14. Podpěra J.: Conspectus Muscorum Europaeorum. Praha 1954.
15. Szafran B.: Przeżytki z epok ubiegłych we florze mchów Polski i wschodnich krain sąsiednich. Ochrona Przyrody, r. XVIII, Kraków 1948.
16. Szafran B.: Mchy pleistocenyjskie Polski i sąsiednich obszarów wschodnich. Z badań czwartorzędu w Polsce, t. 4, PIG, Warszawa 1952.
17. Szafran B.: Mchy (Musci). T. I. Flora Polska. Rośliny zarodnikowe Polski i ziem ościennych. Warszawa 1957.
18. Srodoń A.: Flora glacialna z Czumowa nad Bugiem. Acta Soc. Bot. Pol., vol. XXIV, nr 3, Warszawa 1955.

19. Weinmann J. A.: Syllabus muscorum frondosorum hucusque in imperio Rossico collectorum. Bull. de la Soc. Imp. des Nat. de Moscou, t. XVIII, Moscou 1845.
20. Wilczek R.: Starodyluwialne mchy Walawy i Baryczy. Acta Soc. Bot. Pol., vol. IX, Supplementum, Warszawa 1932.
21. Żmuda A. J.: Fossile Flora des Krakauer Diluviums. Bull. Intern. de l'Acad. Pol. de Sci. de Cracovie, nr 6—7, Cracovie 1916.

РЕЗЮМЕ

Cinclidium stygium Schwartz является гляциальным остатком во флоре мхов Польши и Средней Европы. В Польше этот вид распространен очень редко на всей территории Польской Низменности на низовых торфяниках. Обычно он встречается на низовых торфяниках в низменностях рек и на берегах зарастающих озер. Часто этому виду сопутствуют многие редкие растения такие как — *Calliergon trifarium*, *Bryum neodamense*, *Meesea triquetra*, *Scorpidium scorpioides* и реже с *Camptothecium nitens*. На территории Польши этот вид является представителем ископаемой дилuviальной флоры из Людвинова (Жмуда 21), а также был найден в голоценовых ископаемых торфяниках в местности Смоляже, Белостоцкого воеводства (Ясновский 4). В западных Татрах обитает близкий к этому виду *C. arcticum* (Br. eur. C. Müll), которого нет на Польской Низменности; он является арктико-альпийским элементом. *C. stygium* относится к субарктическим элементам флоры.

SUMMARY

Cinclidium stygium Schwartz is a glacial relic of the moss flora in Poland and Central Europe. In Poland it occurs in 11 localities, dispersed throughout the whole of the Lowland, on reophical peat-bogs. It usually grows on reophical peat-bogs, in river valleys and on the borders of lakes, covered on the verge by plants. In the place of growth it is frequently found with a number of rare species such as *Calliergon trifarium*, *Bryum neodamense*, *Meesea triquetra*, *Scorpidium scorpioides*, but seldom with *Camptothecium nitens*. In Poland *Cinclidium stygium* is known from two fossil localities: Diluvial flora from Ludwinów (Żmuda 21) and Holocene fossil peat from Smolarze near Wizna in the Białystok district (Jasnowski 4). In the Tatra Mountains (the western part) occurs *C. arcticum* C. Müll. which is closely allied with *Cinclidium stygium*. *C. arcticum* does not grow in the Lowland of Poland and belongs to the arctico-alpine element while *C. stygium* belongs to the subarctic element.

KONKRET
KONKRET
KONKRET

